

Künneth (německý teolog), Hermann Lübbe (německý neokonzervativní politický filozof), Armin Mohler (švýcarský publicista a politický vědec, jeden ze spoluautorů lexikonu), Robert A. Nisbet, Elisabeth Noelle-Neumann-Maier-Leibnitz (německá výzkumnice veřejného mínění), Günter Rohrmoser (německý konzervativní filozof), Alexandr I. Solženicyn a Robert Spaemann. Z postav nedávné minulosti pak např. Russell Kirk, Friedrich A. von Hayek, Hans Georg von Studnitz (německý novinář), Herbert Gruhl (německý konzervativní ekologický politik) a Michael J. Oakeshott.

Své místo nachází v lexikonu např. i Mircea Eliade pro svou víru v kulturní regeneraci Evropy, především v regeneraci náboženství, nebo historik umění a teoretik ochrany kulturních památek Hans Sedlmayr. Žádné z hesel není naopak věnováno některé ze současných velkých politických stran nebo jejich představitelům. Lexikon zato obsahuje heslo „Ekologie, politická“, které nám může sloužit jako příklad postoje v mnohých rysech konzervativního, ačkoli se sám jako konzervativní zřídka označuje. Jako konzervativní rys ekologického postoje uvádí autor tohoto hesla (Heinz-Siegfried Strelow) skeptický obraz člověka, na kterém je postoj založen a ze kterého vyplývá jeho skepse a kritika vůči ideologii pokroku. Je to dále fakt, že ekologický postoj se jistým způsobem rovněž obrací proti osvícenství 18. století a jeho racionalismu, ale proti jeho jinému rysu, než bylo dříve obvyklé, totiž proti představě o nadvládě člověka nad přírodou a její naprosté instrumentalizaci (u některých ekologů se k tomu přidává nostalgii po starých formách obhospodařování půdy, což je zase návrat k nostalgii některých – především romantických – konzervativců). Také ekologickou kritiku dnešního antropocentrického pojetí světa je možno vidět jako obměnu kritiky obsažené v klasickém konzervatismu. Nakonec je to konzervatismu a ekologickému postoji společně vědomí omezených možností, nedokonalosti a naší

nejistoty týkající se vývoje života na zemi, distance obou postojů od utopických představ o ideální jednotě a jejich obrana přirozeně vzniklé plurality proti těmto představám.

Jakkoli se užitečnost některých hesel tohoto slovníku pro českého čtenáře může zdát sporná, neboť zabíhají do podrobností dějin německého a rakouského politického života, jako celek může tento Lexikon konzervatismu sloužit jako hodnotná informativní příručka v knihovnách politologických kateder. Hesla jsou zpracována na solidní úrovni, samostatnou hodnotu pak mají již zmiňované obsáhlé bibliografické seznamy. Je ovšem třeba mít na paměti, že okruhu tvůrců lexikonu je blízký především konzervatismus aristokratický s významným duchovním a kulturním rozměrem, jaký dnes nacházejí už téměř výhradně jen mimo mocensky relevantních politických stran.

Blanka Mouralová

Jiří Hanuš (ed.):

NÁBOŽENSTVÍ V DOBĚ SPOLEČENSKÝCH ZMĚN

Mezinárodní politologický ústav, Brno 2000

Jiří Hanuš, známý vysokoškolský učitel a publicista, je editorem sborníku „Náboženství v době společenských změn“. Vedle stejnojmenné editorovy úvodní stati sborník obsahuje pojednání Václava Umlaufa „Požehnutí sekularizace“, stať Ivana O. Štampacha „Náboženské spektrum České republiky“, sociologický příspěvek Jana Spousty „České církve očima sociologických výzkumů“ a konečně příspěvek maďarského sociologa Miklóse Tomka „Marginalizace a opozice jako motivy izolacionismu a konzervatismu východoevropského katolicismu“.

V úvodním příspěvku se Jiří Hanuš pokouší nalézt pro čtenáře společná východiska k následujícím příspěvkům zejména v aspek-

tech teologických, religionistických a antropologických. Historicky se navíc snaží objasnit vybrané přístupy k pojmu sekularizace. Připomíná známé i opomíjené zdroje poznání současné náboženské scény.

V následujícím příspěvku „Požehnání sekularizace“ se Václav Umlauf snaží vyjít z křesťanského pojetí sekularizace. Svě pluralitní myšlení sjednocuje na základě dobrovolného rozhodnutí člověka. Příspěvek působí zejména v české literatuře velmi svěže, jelikož autor se snažil obejít často až neúnosný institucionalismus – v literatuře dvacátého století tak častý. Svěže působí v kontextu české literatury důraz na východiska antické polis. Zde autor správně nalézá počátek sekularizace. Důležité je, že autor podepírá své názory početnou literaturou. Ještě důležitější je ale, že práce s literaturou je autorovi ve službě vlastnímu logickému názoru a vlastním logickým a čtenáři srozumitelným názorům.

Religionista Ivan Štampach provádí ve dvacetistránkovém příspěvku nazvaném „Náboženské spektrum České republiky“ základní vhled do českého náboženského spektra. Některým církvím a náboženským společnostem věnuje autor mikroportrét. Ivan Štampach se věnuje též stručně právní úpravě v aktuální podobě i úvahám budoucím.

Příspěvek Jana Spousty „České církve očima sociologických výzkumů“ nás seznamuje s výsledky výzkumu veřejného mínění v oblasti náboženství u nás v devadesátých letech. Příspěvek je vybaven grafy, které názorně prokazují sociální údaje o náboženství. Jedná se o údaje o religiozitě podle věku respondentů či regionů, podle vyznání, frekvence návštěv bohoslužeb. Dále sociologické průzkumy zobrazují důvěru v církev, akceptaci od-

povědí církve na některé okruhy problémů, hodnocení náboženství a církvi a kvalifikovanou znalost náboženských představitelů. Zajímavým tématem se zabývají rovněž průzkumy názorů na ovlivňování politiky náboženstvím, názory na ovlivňování života náboženstvím a názory na ekonomické zabezpečení církvi a náboženských společností. Sociologické průzkumy naznačují sekularizační tendence ve společnosti s výjimkou modernizujících tendencí tradičních církvi a neformálních náboženských aktivit vůbec. Některé údaje v práci uvedené by si zasloužily hlubší a opakované průzkumy.

Publikaci uzavírá maďarský sociolog Miklós Tomka statí „Marginalizace a opozice jako motivy izolacionismu a konzervatismu východoevropského katolicismu“. V přehledně členěném příspěvku se dovidáme více o vývoji religiozity v poměrně vyspělých zemích východní a střední Evropy, religiozité maďarského obyvatelstva, náboženské praxi a pod. Příspěvek M. Tomky je do jisté míry názorovým opakem výše zmíněného pojednání V. Umlaufa.

Závěrem lze pouze dodat, že v rámci svých vývojových projektů bude Masarykova univerzita i nadále sledovat rozvoj religionistických a teologických projektů. Je totiž zřejmé, že mnohé náboženství je i v čase změn významným faktorem spolurozvíjejícím lidskou identitu a občanskou společnost. Již z úvodu recenzované publikace je zřejmé, že autoři si jsou vědomi významu studia náboženství na akademické půdě a publikaci tak můžeme – při všech namnoze protichůdných teziích jejích autorů – doporučit jako příspěvek k jeho dalšímu rozvoji.

Michal Lamparter